

În lipsa originalului, N. Iorga¹, Sextil Pușcariu², N. Cartoian³ și Ecaterina Piscupescu⁴ nu fac decât să o menționeze în treacăt. Prima descriere a unui din frontispicii, dar după o fotografie, o face G. Popescu-Vilcea⁵, remarcând caracterul singular al decorației în comparație cu alte miniaturi similare. Aceleași deosebiri față de manuscrisele românești din sec. XV—XVI și chiar față de cele balcanice le relevă și Em. Turdeanu⁶.

În fine, după 40 de ani, în 1956, prețiosul manuscris a revenit din U.R.S.S., figurind în expoziția organizată cu acest prilej la Muzeul de Artă al Republicii Socialiste România și apoi în expoziția permanentă a aceluiași muzeu. Studiile de artă provocate de acest eveniment au readus în discuție multe probleme ce nu putuseră fi rezolvate înainte⁷. O atenție deosebită îi acordă Tit Simedrea⁸, dar mai ales profesorul Virgil Vătășianu, care, într-o amplă lucrare de sinteză⁹, studiază pe scurt aspectele artistice ale manuscrisului. În paginile de față vom încerca să reluăm studiarea, sub toate aspectele, a operei lui Nicodim, coordonând datele literare cu cele artistice și căutând să precizăm locul ce-l ocupă în evoluția culturii românești și să stabilim legăturile, prin autorul ei, cu lumea din Peninsula Balcanică.

Descrierea. Manuscrisul este un tetraevanghel slav, scris pe pergament de «papa Nicodim» la 1404—1405, probabil la mănăstirea Vodița¹⁰, și ornat cu patru frontispicii și patru inițiale în culori, cu litere și titluri în aur, cerneală roșie și albastră. Scoarțele de lemn sînt ferecate în plăci de argint aurit. Manuscrisul se păstrează în secția de artă feudală a Muzeului de Artă al Republicii Socialiste România, sub Nr. 6672/430. Este format din 40 de fascicule, în majoritate de 8 file¹¹; fiecare este numerotată cu cifre chirilice la începutul și sfîrșitul fasciculei de la 1 la 41; fascicola 16 lipsește. În total are II + 320 file;

¹ *Histoire de l'art roumain ancien*, Paris, 1922, p. 33—34, descrie în special lucrarea de argintărie. *Les arts mineurs en Roumanie*, I, București, 1934, p. 40, 47, descrie numai grafia și neagă existența miniaturilor.

² *Istoria literaturii române, epoca veche*, Ed. III, Sibiu, 1936, p. 15, 16, unde dă și un facsimil al frontispiciului evangheliei lui Marcu.

³ *Istoria literaturii române vechi*, vol. I, București, 1940, p. 9.

⁴ *Literatura slavă din Principatele Române în veacul al XV-lea*, București, 1939, p. 16—17, 29—31, consideră că manuscrisul s-a scris în mănăstirea Tismana, amintește de vignete și inițiale.

⁵ *Le problème de l'entrelac et de l'ornement des vieux manuscrits roumains*, Bucarest, 1941, p. 1 și fig. 1 în pl. I.

⁶ *Miniatura bulgară și începuturile miniaturii românești*, în «Buletinul Institutului Român din Sofia», vol. I (1942), p. 419 și fig. 1 — frontispiciul evangheliei de la Marcu.

⁷ Teodora Voinescu studiază ferecătura tetraevanghelului în capitolul *Argintăria în tezaurul artistic restituit de URSS*, iar E. M. Lăzărescu și Ion-Radu Mircea cercetează miniaturile în capitolul cu același titlu din volumul *Studii asupra tezaurului restituit de URSS*, București, 1958, p. 230. Sînt prezentate aci pentru prima oară cele 4 file cu frontispicii.

⁸ *Glosă pe marginea unei însemnări*, în «Mitropolia Olteniei», anul XIII, 1961, nr. 1—4, p. 15—24. Se prezintă o interpretare cu totul personală a însemnării scriitorului de la sfîrșitul manuscrisului.

⁹ *Istoria artei feudale în Țările Române, vol. I. Artă în perioada de dezvoltare a feudalismului*, Editura Academiei, 1959, p. 456—457 și 462—463.

¹⁰ Aluzia la «Țara Ungurească», unde se afla papa Nicodim la acea dată, ne trimite la Banatul Severinului; v. N. Iorga, *Studii și documente privind Istoria Românilor*, vol. III, București, p. IX—X; Al. Ștefulescu, *op. cit.*, nota 1, 1904; V. Vătășianu, *op. cit.*, p. 462) crede că «a fost scris în timpul călătoriei sale în Țara Ungurească în anul 6913 (= 1404—5)... N-ar fi exclus... să fi fost lucrat chiar în mănăstirea întemeiată de Nicodim la Prislop».

¹¹ Fasciculele 2 și 41 din 7 file iar fasciculele 13 și 31 din 10 file.